

Ch'orti' speaker: Isidro González
Anthropological linguist: John Fought
Chorti (Mayan) Texts pp.158-166
Transcription/translation by Ch'orti' Project, Robin Quizar

10 Armadillo - E Ib'ach

1. Ayan otronte' ojroner ak'ajna. Che ke' tarix e tyempo ayan inte' winik. I che ke' e winik yaja' war apatna yob'e e jaja'r i ja'xir ma'chi uche *kasó* war ak'axi e jaja'r. Uwira ke' war e'ijb'i e dyosob' lo ke' war utaresob' e ja'ja'r pero ja'xir ma'chi uche ka so. Kay arob'na umen upya'rob' aktan e patna'r porke' war awira ke' war e'ijb'i u't e k'in i b'ajk'at uwatz'yo'n e dyosob'.

31. I ja'xir che kocha inxin inwakta *nitareya* ke' me'ra inlok'se nitareya *esto* ma inlok'se. Entonses erer i'nri. Che ke' war ak'ijna wa'r taka utareya porke' ma'chi k'ani alok'oy tu't i ja'x twe' ? upya'rob' war arob'na ke'. Aktan porke' war e'jb'i u't e k'in. I ja'xir che jay jay k'ani uwatz'yenob' i tuk'a uche. Kocha matuk'a water jay k'ani uwatz'yenob'.

53. Konde ja'x uche sentir ajka e senteyo tya' wa'r. I che ke' konde ixin irna umen upya'rob' ya' ch'a'r pakar to'r *uyasadon*. I kay irna ub'aker upat maja'x inte' taka e k'ewer ch'a'r *useyni'r* tamar I che ke ketpa b'anix kocha e tun upat tya' ajajtz'a umen e dyos konda ixin irna.

81. I ja'xto ak'ajna kone'r ke' e winik yaja' xe' jajtz' umen e dyosob' tya' war apatna ache'na *mentar* umen e jente kone'r ke' ja'x e *mentado* ib'ach porke' e ib'ach ch'a'r e *senya* ta ub'aker upat porke' che ke' ja'x e tya' jajtz'a umen e dyosob'. Ketpa *puru* ub'ak upat.

98. I kone'r e ib'ach kawira axana kotor e noxi' b'ak tama ub'aker upat *pero* che ke' umen k'ewer ketpa kocha yaja'. Maja'x poreso e ib'ach kone'r ma'chi ub'ak're e jaja'r motor war ak'axi e jaja'r motor akb'ar pero ja'xir yob'oyeb'e ? e jaja'r axana upajni e rum. Uk'ajna'r uju'ru u't e rum tama uni' twa' utajwi e lukum maku' e rum uk'uxi *o algun* ub'i' tuk'ik' tuk'ik' lo ke' utajwi maku' rum uk'uxi e kokoch ub'i' porke' ja'x usajka maku' e rum uk'uxi.

134. I *poreso* che ke' konda arob'na umen upya'rob' twa' uyakta'n e patna'r ja'xir uya're upya'rob' jayma'chi inpatna ma'chi inwe'. E jaja'r uwe'se'n uhektes tuk'a ink'uxi *peru* k'ani twa' inpatna. I *poreso* kone'r ja'xir ma'chi ub'ak're e jaja'r alok'oy axana.

154. Konda war ak'axi e jaja'r mejorix tu't porke' una'ta ke' ayan tuk'a utajwi uk'uxi porke' che ke' atza'y kwando uwira k'axi e jaja'r. Che ke' uni' ja'x *uyasadon* xe' apatna ani tamar apajno. Tamar uju'ru u't e rum usajka tuk'a uk'uxi maku' e rum. Kondixto ixin irna tya' ch'a'r arob'na umen upya'rob'. Berdixto ke' war ani kawa're't ke' aktan e patna'r ma'chi u'pyen I iran tuk'a anumse ab'a. Berda ke' jajtz'e't. Iran koche ch'a'r e syan k'ewer ta apat ira i ketpa puru b'ak apat.

184. I ja'xir che. Pero ichab'ix ta'n onke' ? e *ma'lir* lo ke' uche e dyosob' ira takaren. Kone'r uyajk'e'nob' inte' nikorpes nib'ir ?. Tye ni tyempo k'ani uk'uxen e tz'i' i k'ani uxixye'n pero ma'chi axin uxixi nib'ujk kocha tak'ix uwajpye'n porke'ra ja'x nikorpib'ir ya' tye netyempo ? lo ke' uyajk'e'n e dyos ira.

204. Kone'r ketpa b'ak nipat. Inkojt tz'i' ayo'pa uwajpye'n ta nipat ma kocha erer ta' [twa'] uchamse'n porke' ma'chi o'choy u't uyej tama nipat porke' ketpa inpim i ak'ek'o. Ne'n maja'x malir lo ke' uche e dyosob' ira takaren ya' san nikorpes nib'ir xe' uyajk'e'n ira tama nipat.

222. I *poreso* e ib'ach kone'r intranto achamesna umen e tz'i' porke' tama e b'ak ta upat a'jpna umen e tz'i' i ma'chi akukurna porke' ak'ek'o upat ma kocha erer twa' awejrna umen e tz'i' porke' che ke' ukorpes nib'ir una'ta ajk'una umen e dyosob'.

240. *Pero* lo ke' ja'xir uk'uxi insolo e luk'um maku' e rum. Axana upajni tuno'r *inte'rti'* e akb'ar axana upajni e luk'um uk'uxi. Pero konda tajwina umen e tz'i' ajnesna i kocha ja'xir ma'chi ajni wak'che taka ak'o'y akukurna umen e tz'i'. *Intonses* lo ke' uche e tz'i' asujta ach'ab'na jawar entonses akay axijxa u't unak' porke' u't unak' maja'x b'ak. Ink'un. I asik'b'ana umen e tz'i' axijxa. I kocha ak'o'y mixto kob' ? uche ya' uyakta ub'a awak'arna umen e tz'i' ach'ab'na jawar axijxa umen e tz'i'. Ak'ujxa.

276. I jay taka uwinkir e tz'i' lo ke' ache'na ak'ejcha axin ak'ujxa tama otot umen e ajyum tz'i'. B'anixto ak'ab'a' e *mentado* ib'ach kone'r k'uxb'ir jurb'ir chamesb'ir taka e tz'i' b'an ak'ab'a' kone'r ira. Pero che ke' e jente ani e ib'ach yaja' ajpatna'r i kone'r uk'ajna'r axana uju'ru e rum tama usi' e jinaj twa' utajwi taka uk'uxi.

302. Pero no'n ma'chi ko'sre kak'uxi porke' kana'ta e jente ani.